

Komunikacja jako narzędzie wykluczenia

prof. Adam Pawłowski

Definicje komunikacji można umieścić w kontinuum, którego krańce wyznaczone są przez dwa podejścia: transmisyjne i konstruktywistyczne. W pierwszym przypadku treść kodowana przez nadawcę jest odkodowana przez odbiorcę bez strat lub modyfikacji. Przy podejściu konstruktywistycznym (opartym na zasadach konstruktywizmu poznawczego) zakodowany komunikat jest zaledwie instrukcją poprawnego odkodowania (interpretowania) treści, których przekaz był intencją nadawcy. W przypadku transmisji istotą problemu jest kanał i ewentualne zakłócenia, jednak poza tym, trawestując poetę – nadawca i odbiorca „mają tak za tak - nie za nie”. Przy podejściu konstruktywistycznym istotą problemu są natomiast procesy myślowe związane z rekonstrukcją sensu. Rekonstrukcja ta jest tym trudniejsza, im bardziej różnią się od siebie mentalne reprezentacje wiedzy nadawcy i odbiorcy.

Jednak w każdym wypadku, przynajmniej w teorii, można się zgodzić z twierdzeniem, że komunikacja buduje wspólnotę, zgodnie zresztą z pierwotnym znaczeniem łacińskiego *communico*. Tytuł wystąpienia jest więc, przynajmniej pozornie, oksymoronem. Jak komunikowanie miałoby wykluczać, skoro jego naczelną zasadą i racją bytu jest budowanie wspólnoty? Okazuje się jednak, że w wielu wypadkach budowanie wspólnoty wymaga właśnie wskazania *innego* (wroga, kozła ofiarnego itd.) – na ogół w celu zaznaczenia granicy wspólnoty własnej. Komunikacja jest więc szczególną grą włączeń i wykluczeń.

Podczas wystąpienia przedstawię różne podejścia do komunikacji oraz pojęcia wspólnoty i wykluczenia (źródła, środki, cele). Dokładniej omówię przypadki wykluczenia przez komunikację (język i inne systemy semiotyczne). Do wykluczających zjawisk komunikacyjnych można zaliczyć niektóre odmiany języka ogólnego (język elit, języki specjalne), strategie nominacyjne, a także specyficzne cechy mowy, które w sposób niekontrolowany ujawniają pochodzenie i status społeczny mówiącego. Ponadto wykluczenia komunikacyjne mogą być efektem działań administracyjnych i prawnych (na przykład ustaw językowych).